

Проблеми національної економіки

УДК 332.142.2

Белей Світлана Іванівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування*

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Белей Светлана Ивановна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры учета и налогообложения*

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

Belei Svitlana

PhD in Economics, Associate Professor

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ORCID: 0000-0001-5483-2345

Лужинський Віталій Олександрович

магістр

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Лужинский Виталий Александрович

магистр

Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

Luzhinsky Vitaliy

Master of the

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

**СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ – ЦЕНТРИ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ
ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СИСТЕМІ
ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

**СЕЛЬСКИЕ ТЕРРИТОРИИ - ЦЕНТРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
АКТИВНОСТИ ЕВРОРЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В
СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
RURAL AREAS - CENTERS OF ECONOMIC ACTIVITY OF EURO-
REGIONAL COOPERATION IN THE ECONOMIC SECURITY
SYSTEM**

Анотація. У статті розглянуто соціально-економічні особливості розвитку сільських територій. Досліджено взаємозв'язок між розвитком сільських територій та рівнем економічної безпеки держави. З'ясовано, що соціально-економічний розвиток сільських територій є важливою складовою гарантування економічної безпеки України. Розглянуто основні особливості розвитку прикордонних сільських територій. Виокремлено чинники впливу на формування економічної безпеки в прикордонних сільських територіях та охарактеризовано. Ідентифіковано дестабілізуючі тенденції соціально-економічного розвитку прикордонних сільських територій та обґрунтовано ймовірність впливу на рівень економічної безпеки. Зокрема обґрунтовано ймовірність загроз економічній безпеці держави внаслідок недосконалості розвитку сільських територій. Визначено стратегічні пріоритети зміцнення економічної безпеки держави на засадах активізації процесів розвитку прикордонних сільських територій. Визначено взаємозв'язок між розвитком сільських територій транскордонних регіонів та економічною безпекою. Запропоновано напрям розвитку прикордонних сільських територій в контексті гарантування економічної безпеки в Україні, що має враховувати багатогранні інтереси прикордонних сільських територій та включати «мультицентристське» управління з обов'язковим врахуванням принципів вертикальної та горизонтальної координації управлінських заходів щодо стимулювання розвитку та протидії

викликам. Розроблено модель соціально-економічної трансформації прикордонних сільських територій з погляду стимулювання процесу транскордонного співробітництва в контексті гарантування економічної безпеки. Виокремлено основні точки зростання бар'єрів у транскордонному регіоні в умовах глобалізації які уповільнюють розвиток сільських територій та перешкоджають формуванню економічної безпеки. Запропоновано пріоритетні напрямки розвитку прикордонних сільських територій та зміцнення економічної безпеки.

Ключові слова: *економічна безпека держави, сільські території, загроза, ризик, стратегічні пріоритети, транскордонне співробітництво.*

Анотація. *В статье рассмотрены социально-экономические особенности развития сельских территорий. Исследована взаимосвязь между развитием сельских территорий и уровнем экономической безопасности государства. Выяснено, что социально-экономическое развитие сельских территорий является важной составляющей обеспечения экономической безопасности Украины. Рассмотрены основные особенности развития приграничных сельских территорий. Выделены факторы влияния на формирование экономической безопасности в приграничных сельских территориях и охарактеризованы. Идентифицировано дестабилизирующие тенденции социально-экономического развития приграничных сельских территорий и обоснованно вероятность влияния на уровень экономической безопасности. В частности обоснованно вероятность угроз экономической безопасности государства вследствие несовершенства развития сельских территорий. Определены стратегические приоритеты укрепления экономической безопасности государства на основе активизации процессов развития приграничных сельских территорий. Определена взаимосвязь между развитием сельских территорий*

приграничных регионов и экономической безопасностью. Предложено направление развития приграничных сельских территорий в контексте обеспечения экономической безопасности в Украине, что должно учитывать многоиерархические интересы приграничных сельских территорий и включать «мультицентрическое» управления с обязательным учетом принципов вертикальной и горизонтальной координации управленческих мер по стимулированию развития и противодействия вызовам. Разработана модель социально-экономической трансформации приграничных сельских территорий с точки зрения стимулирования процесса трансграничного сотрудничества в контексте обеспечения экономической безопасности. Выделены основные точки роста барьеров в трансграничном регионе в условиях глобализации, которые замедляют развитие сельских территорий и препятствуют формированию экономической безопасности. Предложено приоритетные направления развития приграничных сельских территорий и укрепления экономической безопасности.

Ключевые слова: *экономическая безопасность государства, сельские территории, угроза, риск, стратегические приоритеты, трансграничное сотрудничество.*

Summary. *The article considers the socio-economic characteristics of rural development. The relationship between the development of rural areas and the level of economic security of the state is investigated. It was found that the socio-economic development of rural areas is an important component of ensuring the economic security of Ukraine. The main features of the development of border rural areas are considered. The factors of influence on the formation of economic security in the border rural areas are identified and characterized. The destabilizing tendencies of socio-economic development of the border rural areas are identified and the probability of influence on the level*

of economic security is justified. In particular, the probability of threats to the economic security of the state due to imperfect development of rural territories is justified. The strategic priorities of strengthening the economic security of the state on the basis of intensifying the development processes of border rural areas are identified. The relationship between the development of rural territories of border regions and economic security is determined. The direction of the development of bordering rural areas in the context of ensuring economic security in Ukraine is proposed, which should take into account the multi-hierarchical interests of bordering rural areas and include "multicenter" management with mandatory consideration of the principles of vertical and horizontal coordination of management measures to stimulate development and counter challenges. A model of socio-economic transformation of border rural areas has been developed in terms of stimulating the process of cross-border cooperation in the context of ensuring economic security. The main points of growth of barriers in the cross-border region in the context of globalization, which slow down the development of rural areas and prevent the formation of economic security, are highlighted. Priority directions for the development of border rural areas and strengthening economic security are proposed.

Key words: *economic security of the state, rural territories, threat, risk, strategic priorities, cross-border cooperation.*

Постановка проблеми. Для сучасної світової економіки характерним є поступове перетворення у єдиний глобальний організм, поєднаний виробничо-збутовою мережею, фінансовою системою, інформаційною мережею тощо. Глобалізація виражає потребу в розширенні, виході за межі національних кордонів, необхідності інтернаціоналізації виробництва й господарської діяльності. В умовах глобалізації сучасного світу економіка України стикається з рядом викликів. Виклики глобалізації набули загрозливого характеру й

створюють виклики економічній безпеці держави. Вони потребують негайного подолання особливо коли всі лідерські місця у світі вже зайняті іншими державами. Відтак проблема забезпечення економічної безпеки України набуває особливого змісту. Україна змушена вибирати або залежність, або модернізацію задля того, щоб наздогнати і навіть випередити інші країни. Отож процес трансформації економічної системи є інструментом забезпечення розвитку суспільства та гарантування економічної безпеки держави. Процес трансформації економічної системи повинен базуватися на ефективній регіональній політиці, спроможній здійснити модернізацію на місцевому рівні, оскільки негативні тенденції розвитку сільських територій стримують процеси розвитку, посилюють дію загроз економічній безпеці. Особливо відчутне загострення проблем спостерігається на прикордонних територіях оскільки вони розташовані далеко від приміських зон. Однак слід зазначити що вони володіють додатковими можливостями які пов'язані з транскордонним співробітництвом. У цьому аспекті актуальними є дослідження сільських територій як центрів економічної активності євро регіонального співробітництва в системі гарантування економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку сільських територій можна відслідкувати у працях: А. Антонова [1], Н. Василенка [3], Д. Грибова [5], В. Жука [6], М. Латиніна [9], М. Маліка [11], М. Хвесика [11] та інші. Питання забезпечення економічної безпеки держави стали об'єктами досліджень О. Власюка [4], О. Іляш [7], Ж. Костюк [8], Е. Лібанової [10] інших. Проблематиці транскордонного співробітництва присвячені праці І. Арт'ємова [2], Н. Мікули [12], А. Мокія [13], С. Скибінського [13], та інших. Попри значну кількість наукових розвідок щодо розвитку сільських територій, зміцнення економічної безпеки та транскордонного співробітництва, поза увагою вчених залишаються питання розвитку сільських територій в контексті

гарантування економічної безпеки, а саме дослідження сільських територій як центрів економічної активності євро регіонального співробітництва в системі економічної безпеки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування визнання сільських територій – центрів економічної активності євро регіонального співробітництва в системі економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні функціональна спроможність сільських територій за наявності диспропорцій та асиметрій розвитку не відповідає реальним потребам економічних відносин, створює передумови для формування загроз інституціонального характеру, призводить до зниження темпів суспільного розвитку, зумовлює виникнення конфліктів між суб'єктами економічних відносин та збільшує обсяги їх трансакційних витрат. Слушною є думка О. Вільямсона, який зазначив що: «ідеальних механізмів не буває, а трансакційні витрати нагадують сили тертя, що гальмують економічні процеси і у ринкових, і в ієрархічних системах. Важливим джерелом трансакційних витрат є обмежена раціональність рішень, оскільки здатність сприймати, обробляти і обмінюватися інформацією завжди обмежена часом та інтелектом» [14].

Асиметричний характер розвитку сільських територій унеможливорює гарантування економічної безпеки України. Виняткова значимість саме прикордонних сільських територій. Основним трансформаційним трендом, що детермінує напрями розвитку сільських територій в контексті гарантування економічної безпеки України, є інклюзивний розвиток, тобто активне залучення до процесу усіх суб'єктів, кожний із яких є важливим і цінним, незалежно від рівня їх соціально-економічного розвитку та наявного потенціалу. Створення сприятливого середовища життєдіяльності прикордонного сільського населення, залучення його до процесів вироблення та розподілення суспільних благ,

задоволення різноманітних потреб і реалізації позитивних системних змін у межах території проживання – це фактори інклюзивного розвитку, як є логічними в системі економічної безпеки України. Проте існують і інші детермінанти, які необхідно враховувати в процесах забезпечення інклюзивного місцевого розвитку в системі гарантування економічної безпеки України, а саме це безробіття та бідність, нерівність, міграція населення, соціальне забезпечення, доступність товарів і послуг тощо.

Отож вирівнювання диспропорцій розвитку прикордонних сільських територій, покращення добробуту й якості їх життя на основі інклюзивного підходу потребує насамперед виявлення і систематизації характерних відмінностей прикордонних сільських територій, передусім – загальних, потім – специфічних. Основними відмінностями прикордонних сільських територій є їх віддаленість від центру країни, багатофункціональність, наявність додаткових конкурентних переваг, які виникають у рамках здійснення транскордонного співробітництва. Саме транскордонне співробітництво має стати важливим інструментом гарантування економічної безпеки країни на прикордонних територіях оскільки взаємозв'язки між економічними процесами та явищами що відбуваються на цих територіях є диференційованими за своєю силою, природою та спрямованістю. Це ускладнює визначення взаємозалежності між розвитком сільських територій та рівнем економічної безпеки держави та розробку адекватного інструментарію гарантування економічної безпеки. Міцність взаємозв'язків між транскордонним співробітництвом та розвитком сільських територій в контексті гарантування економічної безпеки держави залежить від рівня узгодженості та відповідності функціональних елементів стратегічним пріоритетам. Змістовнофункціональна роль прикордонних сільських територій в складній та багаторівневій системі гарантування економічної безпеки полягає у формуванні безпечних умов розвитку сільських територій на

засадах збалансованого поєднання інструментів раціонального природокористування, підвищення ефективності господарювання, розробки превентивних механізмів протидії загрозам і захисту інтересів сільського населення (рис.1)

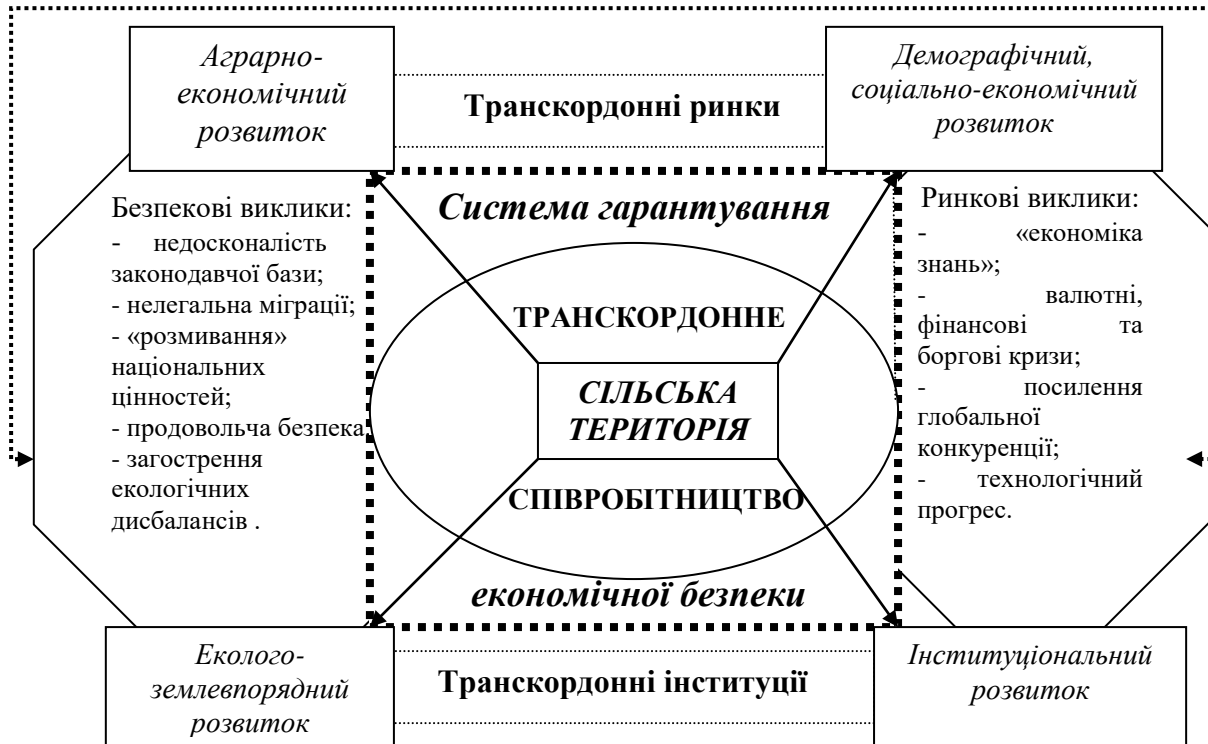

Рис. 1. Модель соціально-економічної трансформації прикордонних сільських територій з погляду стимулювання процесу транскордонного співробітництва в контексті гарантування економічної безпеки

Джерело: складено автором

Вектор розвитку прикордонних сільських територій в контексті гарантування економічної безпеки в Україні має враховувати багатоієрархічні інтереси прикордонних сільських територій та включати «мультицентристське» управління з обов'язковим врахуванням принципів вертикальної та горизонтальної координації управлінських заходів щодо стимулювання розвитку та протидії викликам. Слід зауважити, що всі вище зазначені напрями трансформації прикордонних сільських територій, які, в кінцевому підсумку, сприятимуть формування системи економічної безпеки у межах всього транскордонного простору на зовнішньому

периметрі цього об'єднання, провадяться в двох основних площинах: глобально-стратегічній та локально-функціональна. Перша охоплює глобалізаційні ринкові процеси, а друга – соціально-економічний розвиток прикордонних територій, зумовлений впровадженням інноваційних технологій, удосконаленням підходів до управління на місцевому рівні.

Разом із цим, у межах кожної з двох окреслених площин, поряд зі стимулами до вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку прикордонних сільських територій в процесі транскордонного співробітництва, також спостерігається формування низки бар'єрів, які уповільнюють їх розвиток та перешкоджають формуванню економічної безпеки (рис. 2).

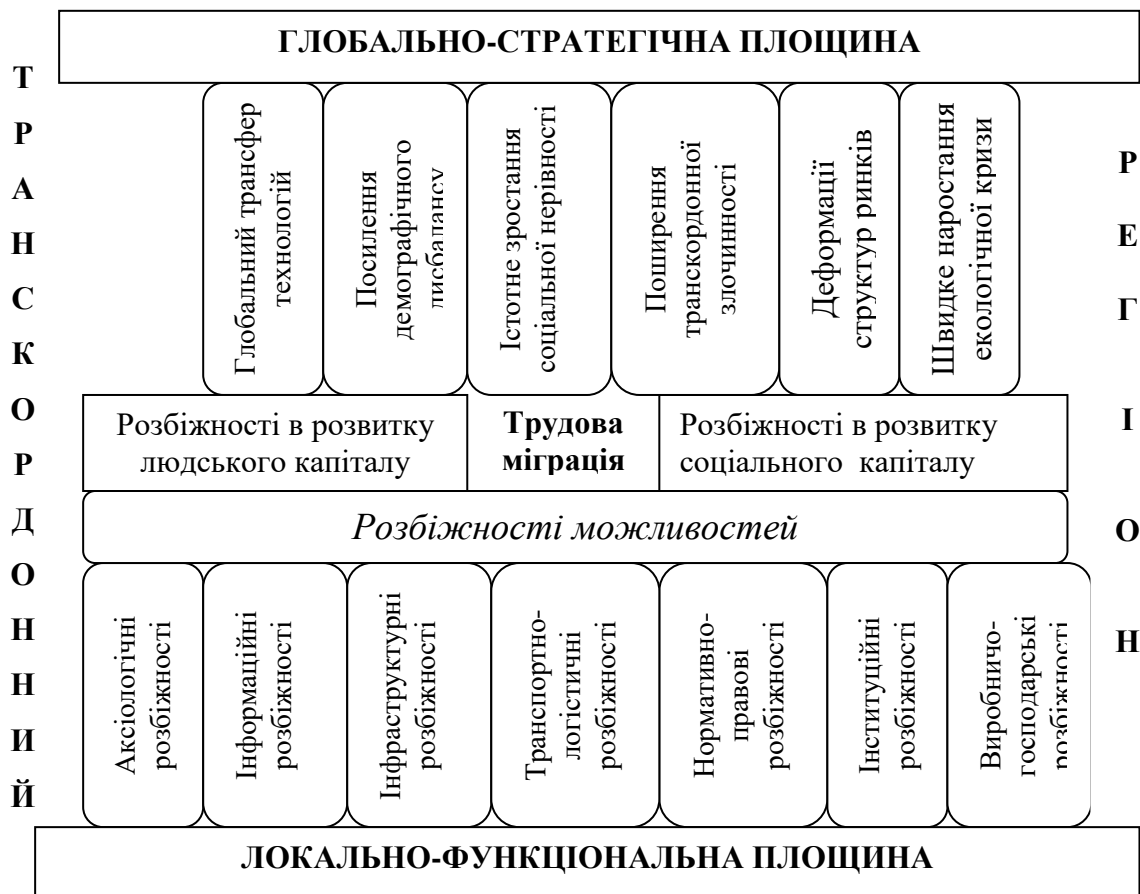

Рис. 2. Основні точки зростання бар'єрів у транскордонному регіоні в умовах глобалізації які уповільнюють розвиток сільських територій та перешкоджають формуванню економічної безпеки

Джерело: складено автором

Наявність обмежуючих бар'єрів на шляху формування економічної безпеки зумовлює необхідність пошуку ефективних засобів їх нівелювання та підвищення на цій основі потенціалу сільських економік прикордонних територій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отож проведені дослідження дали змогу виокремити пріоритетні напрямки розвитку прикордонних сільських територій та зміцнення економічної безпеки: вдосконалення інституційної складової як базису безпеки, функціонування й розвитку прикордонних сільських територій; вдосконалення системи моніторингу загроз розвитку сільських територій та економічній безпеці як на глобально-стратегічному так і на локально-функціональному рівнях; трансформація соціально-економічної інфраструктури сільських територій задля покращення їх інвестиційної привабливості; взаємоузгодження державної політики забезпечення економічної безпеки та розвитку сільських територій шляхом подолання розбіжностей з політикою сільського розвитку Європейського Союзу; забезпечення корисного ефекту та підвищення ефективності вітчизняної сільської економіки шляхом формування механізму трансформації та подолання депресивного характеру розвитку прикордонних сільських територій на засадах посилення соціальної відповідальності суб'єктів господарювання. Така взаємодія є вигірною для усіх учасників, а системна орієнтація заходів розвитку сільських територій в контексті гарантування економічної безпеки сформує ресурсні резерви для зміцнення економічної безпеки та покращення добробуту сільського населення.

Література

1. Антонов А.В. Державна політика сталого соціально-економічного розвитку сільських територій як умова зростання якості життя

- сільського населення: теоретико-методологічні засади та практичні аспекти: Монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 379 с.
2. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: [монографія]. Ужгород: Ліра, 2009. 520 с.
 3. Василенка Н.І. Матеріальний добробут сільського населення: трудові виміри та особливості регулювання. Економіка АПК. 2013. №7. С. 105–112.
 4. Власюк О.С. Загрози економічній безпеці України // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 26. К.: ВПЦ «Київський ун-т», Ін-т міжнар. відносин, 2001. С. 210–212.
 5. Грибова Д.В. Перспективні напрями державного регулювання соціального розвитку аграрної сфери. Економіка і держава. 2015. №1. С. 39–41.
 6. Жук В.І. Щодо пріоритетів фінансування соціальної сфери на місцевому рівні. Стратегічні пріоритети. 2010. №1. С. 139–144.
 7. Іляш О.І. Трансформації системи соціальної безпеки України: регіональний вимір: Монографія. Львів: ПАІС, 2012. 592 с.
 8. Костюк Ж.С. Поняття ризику небезпеки та загрози, як базових категорій розкриття сутності економічної безпеки підприємства. Вісник економіки, транспорту і промисловості. 2013.– №43. – С. 142–149.
 9. Латинін М.А. Ринкові та державні механізми регулювання аграрного сектору. Актуальні проблеми державного управління: Збірник наук. праць ХарРІ НАДУ. 2004. №2, Ч. 2. С. 37–43.
 10. Лібанова Е.М. Соціально-економічні ризики і загрози бідності в Україні: методика та практика аналізу: Монографія. Харків: Право, 2008. 208 с.
 11. Малік М.Й., Хвесик М.А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва // Економіка АПК. 2010. №5. С. 3–12.

12. Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво. Посібник. Київ: Крамар, 2011. 259 с.
13. Скибінський С., Мокій А. Транскордонне співробітництво: необхідність, переваги та можливі проблеми. Проблеми транскордонного співробітництва. Львів: ІРД НАНУ, 1995. С. 34-37.
14. Williamson O. Transaction-Cost Economics: The Governance of Contractual Relations // The Journal of Law & Economics. 1979. Vol. 22. No 2. P. 233-261.

References

1. Antonov, A.V. (2012) Derzhavna polityka staloho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii yak umova zrostantia yakosti zhyttia silskoho naselennia: teoretyko-metodolohichni zasady ta praktychni aspekty: Monohrafiia. Donetsk: Yuho-Vostok. 379 s.
2. Art`omov, I.V. (2009) Transkordonne spivrobitny`cztvo v yevrointegracijnij strategiyi Ukrayiny`: [monografiya]. Uzhgorod: Lira. 520 s.
3. Vasylenka, N.I. (2013) Materialnyi dobrobut silskoho naselennia: trudovi vymiry ta osoblyvosti rehuliuвання // Ekonomika APK. №7. S. 105–112.
4. Vlasiuk, O.S. (2001) Zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy // Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Vyp. 26. K.: VPTs «Kyivskyi un-t», In-t mizhnar. vidnosyn. S. 210–212.
5. Hrybova, D.V. (2005) Perspektyvni napriamy derzhavnoho rehuliuвання sotsialnoho rozvytku ahrarnoi sfery // Ekonomika i derzhava. №1. S. 39–41.
6. Zhuk, V.I. (2010) Shchodo priorytetiv finansuvannia sotsialnoi sfery na mistsevomu rivni // Stratehichni priorytety. №1. S. 139–144.
7. Iliash, O.I. (2012) Transformatsii systemy sotsialnoi bezpeky Ukrainy: rehionalnyi vymir: Monohrafiia. Lviv: PAIS. 592 s.
8. Kostiuk, Zh.S. (2013) Poniattia ryzyku nebezpeky ta zahrozy, yak

- bazovykh katehoriï rozkryttia sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpriumstva // Visnyk ekonomiky, transportu i promyslovosti. №43. S. 142-149.
9. Latynin, M.A. (2004) Rynkovi ta derzhavni mekhanizmy rehuliuвання ahrarnoho sektoru // Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia: Zbirnyk nauk. prats KharRI NADU. №2, Ch. 2. S. 37–43.
 10. Libanova, E.M. (2008) Sotsialno-ekonomichni ryzyky i zahrozy bidnosti v Ukraini: metodyka ta praktyka analizu: Monohrafiia. Kharkiv: Pravo. 208 s.
 11. Malik, M.I., Khvesyk, M.A. (2010) Stalyi rozvytok silskykh terytorii na zasadakh rehionalnogo pryrodokorystuvannia ta ekoloho-bezpechnoho ahropromyslovoho vyrobnytstva. Ekonomika APK. №5. S. 3–12.
 12. Mikula, N.A., Tolkovanov, V.V. (2011) Transkordonne spivrobitny`chtvo. Posibny`k. Ky`yiv: Kramar. 259 s..
 13. Sky`bins`ky`j, S., Mokij, A. (1995) Transkordonne spivrobitny`chtvo: neobxidnist`, perevagy` ta mozhly`vi problemy`. Problemy` transkordonnogo spivrobitny`chtva. L`viv: IRD NANU. S. 34-37.14.
 14. Williamson O. (1979) Transaction-Cost Economics: The Governance of Contractual Relations // The Journal of Law & Economics. Vol. 22. No 2. P. 233-261.